

Anaokulu Öğretmenlerinin Beş ve Altı Yaş Çocukları İçin Kullandıkları Masal ve Hikâye Kitaplarının Niteliklerinin İncelenmesi

Mübeccel Gönen*

Özet

Bu araştırma anaokulu öğretmenlerinin beş-altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının özelliklerinin incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Bunun için de, altı anaokulunda onyediyedi öğretmenle görüşme yapılmış ve okullarda bulunan üçyüzyirmibir kitap içerik, resimlendirilme ve fiziksel özellikler yönünden incelenmiştir. Sonuçta da kullanılan kitapların içerik, resimlendirilme ve fiziksel özellikler yönünden yetersiz oldukları ve anaokulu öğretmenlerinin de "Çocuk Edebiyatı" konusunda yeterince eğitim görmedikleri belirlenmiştir.

Abstract

This study aims to investigate the quality of tales and story books used by nursery teachers for children aged 5-6. For this purpose, 17 teachers in six kindergartens were interviewed, and 321 books which were available in these kindergartens were evaluated. The evaluation considered contents, illustrations and physical quality. The results are that the books are not satisfactory in these respects and teachers do not have sufficient background in "Children's Literature".

Çocuğa sağlam bir eğitim verebilme olanağı çocuğun kitapla iyi ilişki kurmasına bağlıdır. Çocuğun ilk tanıdığı tür olan masal ve hikâye kitapları da bu ilişkide önemli bir etkiye sahiptirler. Ülkemizde de masal ve hikâye kitapları nicelik ve nitelik yönünden henüz yeterli hale gelmemişlerdir. Çocuk kitap ile ilişkisini anne, baba ya da eğitimci aracılığı ile kurar. Dolayısı ile çocuğa verilecek kitaplar; başlangıçtan okuyacağı kitabı kendisi seçecek yaşa gelinceye kadar, büyükler tarafından çocuğun yaşı, eğitim durumu, zekâ düzeyi ve ilgileri gözönünde bulundurularak seçilmelidir. Küçük yaşlarda kitapla yapılan olumlu tanışma, kitap sevgisinin doğmasına ve kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur. Çocuğa masallar, hikâyeler ve gerçekten olmuş olayları anlatan kitaplar eşit ölçüde okunmalıdır. Sadece gerçekleri dinlemek çocuğun hayal gücünü kısırlaştıracağı gibi, sadece masal

* Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi.

dinlemek de çocuğu hayalperest bir insan yapabilir. Tuncer'in (1974) yaptığı araştırmada da 1960-72 yılları arasında Türkiye'de çıkan 622 resimli çocuk kitabı incelenmiş ve Türkiye'de bulunan kitapların nicelik ve nitelik yönünden henüz yeterli olmadığı görölmüştür.

Bu araştırma da, anaokulu öğretmenlerinin beş ve altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının özelliklerinin yeterli olup olmadığı ve öğretmenlerin dikkatli olarak kitap seçip seçmediklerini incelemek amacı ile yapılmıştır.

Yöntem

Betimsel olan araştırmada veriler anket ve kitapları inceleme yolu ile toplanmıştır. Random yolu ile seçilen altı ana okulu öğretmeninin beş, altı yaş çocukları için kullandıkları tüm masal ve hikâye kitapları araştırmanın örneklemini teşkil etmiştir. Araştırmada, üç özel anaokulu, Kız Teknik Yüksek Öğrenim Okulu Uygulama Anaokulu, Atatürk Kız Meslek Lisesi Uygulama Anaokulu ve Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Uygulama Anaokulu'nda bulunan üçyüz yirmibir masal ve hikâye kitabı incelenmiştir. Bunların dışında kalan kitaplarla, yabancı dilde yazılmış masal ve hikâyeler araştırmaya alınmamıştır. Öğretmenlere uygulanan anket formu; öğretmenlerin yetiştikleri kurumda Çocuk Edebiyatı dersi alıp almadıkları, kitap seçiminde neye dikkat ettikleri, kullandıkları masal ve hikâye kitaplarını nitelik ve nicelik açısından yeterli bulup bulmadıkları, hergün farklı masal ve hikâye kitabı okuyup okumadıkları, çocuklara kitap okumaya ne kadar zaman ayırdıkları ve kitap okuduktan sonra konu hakkında konuşma yapıp yapmadıkları ile ilgili soruları içermektedir.

Öğretmenlerin kullandıkları masal ve hikâye kitapları da:

- a) İçerik özellikleri: konu, karakter, üslup.
- b) Resimlendirilme.
- c) Fiziksel özellikler: cilt, boyut, kâğıt ve baskı özellikleri yönünden incelenmişlerdir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada beş ve altı yaş çocuklarının bulunduğu sınıflara giren öğretmenlerin %23.52'sinin yüksek okul mezunu, %76.47'sinin ise Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü mezunu olduğu görülmüştür. Öğretmenlerden; yüksek okul mezunu olanların hepsi, meslek lisesi mezunu olanların da % 92.30'u yetiştikleri okulda Çocuk Edebiyatı dersi almışlardır. Bu da istenen bir bulgudur, çünkü öğretmenlerin çocuk kitapları hakkındaki özellikleri öğrenmelerinin, kitap seçimlerini de olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Anaokulu öğretmenlerinin kitap seçimine bakıldığında; yüksek okul mezunu olan öğretmenlerin hepsinin, meslek lisesi mezunu olanların ise %15.38'inin eğitim programında işlenen konuya göre kitap seçtikleri ve kitabın özelliklerine dikkat ettikleri bulunmuştur. Meslek Lisesi öğretmenlerinin %84.61'i ise konuya ve kitabın özelliklerine bakmadan rastgele kitap seçip, okumaktadırlar. Rastgele kitap seçimi yapan öğretmenlerin meslek lisesi mezunu olanları, yüksek okul ve meslek lisesi öğrencilerine verilen Çocuk Edebiyatı dersinin kapsamının farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı da çocuk edebiyatı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu da, meslek liselerinde çocuk kitaplarının daha kapsamlı olarak öğretilmesi konusuna ağırlık verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenler çocuklara sadece vakit geçirtmek için değil bilgi vermek, dil gelişimlerine yardımcı olmak için de kitap okumalıdır.

Araştırmada; yüksek okul mezunu öğretmenlerin hepsinin, meslek lisesi mezunu öğretmenlerin de %76.47'sinin çocuklara hergün farklı masal ve hikâye kitabı okudukları görülmüştür. Ancak belli bir süre geçtikten sonra aynı kitapları tekrar okumaktadırlar, çünkü okul kitaplıklarında ve piyasada yeterli sayıda kitap bulunmamaktadır.

Hem yüksek okul hem de meslek lisesi mezunu öğretmenlerin hepsi bu kitapları içerik, resimlendirilme ve fiziksel özellikler yönünden yetersiz bulmuşlardır. Bu da piyasadaki masal ve hikâye kitaplarının basımında yayıncılara, ressam ve yazarlara daha fazla görev düştüğünü göstermektedir. Ayrıca, öğretmenlerin kitap okumaya ve okudukları kitap hakkında konuşmaya, ortalama yirmi dakika zaman ayırdıkları bulunmuştur.

Altı anaokulunda bulunan kitapların türleri Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Anaokullarında Bulunan Masal ve Hikâye Kitapları

Kitaplar	Sayı	%
Hayvan Kitapları	119	37.07
Yakın çevreyle ilgili, güldürücü serüven, duygusal, tarih ve gezi hikâyeleri	108	33.64
Masal	94	29.28
Toplam	321	100.00

Anaokullarında bulunan kitapların içerik özellikleri incelendiğinde kitapların; mevsimler, gece-gündüz, bayram, aile ilişkileri, temizlik, iyilik, arkadaşlık, hayvanlar, hayali olay ve şahıslar (dev, peri, hayalet gibi), vatan-millet sevgisi, zenginlik-fakirlik, doğrunun, akıllının-cesurun mükafatlandırılması ve günlük yaşantı ile ilgili konuları kapsadığı bulunmuştur. Bazı kitaplarda, lüzumsuz yan olaylar vardır. Bazılarında bölümler kopuktur ve konular çocuğa bilgi verip, hoşça vakit geçirtmekten uzaktır. Bazı kitaplarda "merdiven altından geçilmez" gibi batıl inançlara (Ayşegül Tonton İneğin Serüvenleri), bazılarında da küçük çocukların anlayamayacağı kelimelere "triportör, manometre" (Ayşegül Fuar'da ve Ayşegül Uçakta) ve adetlere (paskalya yortusu gibi) yer verilmiştir. Birkaç masaldan oluşan kalın masal kitaplarında, genellikle resimler az ve küçük olup, yazı fazladır (Grimm Kardeşler gibi). Genelde kitaplar hayal gücünden yoksun, tema ve konu açısından zayıftırlar. Dil ve anlatım sade değildir, konular da uzundur. Bazı kitaplarda ise tema, büyük çocuklara, resimlendirme ise küçük çocuklara uygundur. Bazı kitaplarda da aynı konular farklı isimlerle tekrar edilmektedir. "Ayşegül ve Dört Mevsim" ile "Ayşecik ve Onikiy" da olduğu gibi. Kitapların resimlendirilme özellikleri incelendiğinde; resimlerin bazen iki sayfayı, bazen bir sayfanın yarısını, bazen de dörtte üçünü kapladığı görülmüştür. Bazı kitaplarda resimler parçalar halindedir ya da yazıların arasında kaybolmuşlardır. Bazen de, Türk karakteri yabancı bir ülkede yaşıyormuş gibi gösteren ve Türkiye'ye uymayan resimlendirmeler vardır. Oduncunun Çocukları'nda (Milliyet Yay.) ise ürkütücü ve estetikten uzak resimlere rastlanmaktadır. Siyah-beyaz fotoğraflarla resimlenmiş "Kerem Balıkçı" isimli kitap fotoğraflı hikâye türünün tek örneğidir. Bazı kitaplar da ise objeler çok fazla süslüdür. Adapte eserlerin diğer kitaplara nazaran daha güzel resimlendirilmiş olması, ressamın çocuk kitabı resimlendirilmesine daha

fazla dikkat etmeleri gerektiğini göstermektedir. İncelenen kitapların bir kısmının siyah-beyaz, bir kısmının da resimsiz olduğu görülmüştür.

Kitaplar fiziksel yönden incelendiğinde; büyüklük bakımından genelde küçük, orta ve büyük boyda (Ayşegül dizisi) oldukları görülmüştür. Ciltleme hemen hemen kitapların tamamında zımbalama ile yapılmıştır. Oysa dikiş ciltleme, kitabın uzun süre dağılmadan kalmasını sağlamaktadır. Kitap kapaklarında ise; genelde ince karton ve nadiren de mukavva kapak kullanılmıştır. Bilhassa küçük çocuklar için kapağın hırpalanmamasını sağlayacak bez ve plastik kapak ise yok denecek kadar azdır. Genelde kitaplarda birinci ve ikinci hamur kâğıt kullanılmıştır, ince kâğıt ise kolay yırtıldığından pek tavsiye edilmemektedir. Baskının başarılı olması için kâğıdın iyi cins olması gerekmektedir. Baskıda gerek resim gerek de yazı açısından hatalar vardır. Genelde eserler iri boy küçük harfle yazılmıştır. Satırlar sık yazılı olup, gramer hatalarına rastlanmaktadır. Sayfa düzeninde ise yazılar sayfanın altına, üstüne ya da yanına basılmış olup resimler de bunlardan artan yerlere yerleştirilmişlerdir. Bazen de yazı ve resim üstüste gelmiştir, (Sibel İle Kanarya). Sayfa düzeninin dağınık olması kitabın cazip görünmemesine neden olmaktadır. Bazı kitaplardaki sayfa sayısının fazla olması ise bu yaş grubu için, çocuğu kitaptan uzaklaştıran bir özellik olmaktadır.

Araştırmanın sonucunda; anaokullarında beş-altı yaş çocukları için öğretmenlerin kullandığı masal ve hikâye kitaplarının içerik, resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden istenilen düzeyde olmadığı ve anaokulu öğretmenlerinin de "Çocuk Edebiyatı" konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Bunlar gözönüne alınarak yazarların, ressamların ve yayıncıların çocuk kitabı hazırlarken, özelliklerinin daha kaliteli olmasına dikkat etmeleri, ayrıca anaokulu öğretmenlerinin de iyi çocuk kitabının özellikleri konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri önerilebilir.

Kaynaklar

Alpay, Meral ve Robert Anhegger. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. İstanbul: Cem Yayınevi, 1975.

Tuncer, Nilüfer. "Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları. Yayınlanmamış Doktora Tezi", Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1974.

Arbuthnot, May Hill and Zena Sutherland. Children and Books. Chicago: Scott-Foresman and Company, 1972.

Hazard, Paul. Books, Children and Man. Boston: The Horn Book. Inc., 1944.

Oğuzkan, Ferhan. Çocuk Edebiyatı. Ankara: Güneş Matbaacılık T.A.Ş., 1976.

Gerhardt, Lillian. Issues In Children's Book Selection. New York: R.R. Bowker Company., 1973.

Coody, Betty. Using Literature With The Young Child. Texas: W.M.C. Brown Company, 1973.

MacCann, Donnarae and Olga Richard. The Child's First Books. New York: H.W. Wilson Company, 1973.

Pitz, Henry C. Illustrating Children's Books: History Technique-Production. New York: Watson-Guptill Publications, 1963.

Larrick, Nancy, A. Parent's Guide to Children's Reading. New York: Pocket Books, 1969.

Hearne, Betsy. Choosing Books for Children. New York: Delacorte Press, 1981.